INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI – Freiburg (Germania)

Sava GÂRLEANU

Imaginea femeii române în poezia populară balcanică

Extras
din
BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE
Vol. VII (XI) – Serie nouă – 1979

BIBLIOTECA ROMÂNĂ – Freiburg (Germania) – 1979

Familiei George Balaşu
cu prietenia, de Anul Nou-1981!
Autorul.

IMAGINEA FEMEII ROMANE ÎN POEZIA POPULARĂ BALCANICĂ

de S. GARLEANU

Frumoasa Româncă.

Mândru mi se plimbă o tânără Vlahiniţă,
fată frumoasă.
Mândru mi se plimbă, de Cel de Sus se ruga:
"Nu mă lăsa, Doamne, să mor de dor mare,
Doamne A-Toate-Văzător!
Să mor de dor mare,de săgeată iute să fiu nimerită.
Ingăduie-mi să iubesc pe-un tânăr voinicel,
eu, tânără Vlăhincuţă;
şi pe cap să-mi pun coroană verde de măslin,
iar pe mână să recunosc inelul de aur,unul dintr'o
mie, eu, tânără Vlăhincuţă.
Iar de vei fi vrând,Doamne,cu dor mare să mă omori,
atunci fă-mă, Doamne, brad subţire pe cel munte,
Doamne A-Toate-Văzător!
Părul meu fă-l să fie iarbă verde de trifoi,

ochi-mi negri să se facă izvoraşe de apă limpede,
Doamne A-Toate-Văzător!
Când vine iubitul meu prin munte la vânătoare,
să se poată odihni subt bradul verde şi zvelt,
scumpul meu iubit.
Iar caii să şi-i pască prin iarba de trifoi
şi să mi-i adape la izvoraşele de apă,
caii săi cei iuţi![1)]

Poezia aceasta atât de frumoasă nu este extrasă din colecţia vreunui poet romantic, nici din însemnările intime ale vreunei domnişoare, nici culeasă din vreo colecţie de poezii populare româneşti, cum ar putea să pară. Ea nu a fost făurită pe teritoriul românesc, nici măcar pe unul vecin cu România. Ci, contrar oricărei aşteptări, acest giuvaer aparţine creaţiei orale croate şi face parte din primele versuri notate în literatura croată, datând de pe la sfârşitul sec. al XV-lea - începutul celui următor. Tocmai în această vreme şi documentele istorice semnalează prezenţa în număr mare a Vlahilor - Românii balcanici - în părţile de sud ale Croaţiei. Vlahinele impresionau la acea vreme îndepărtată, ca şi astăzi, după cum vom arăta.

Iată un alt cântec din zilele noastre despre Vlahinie, foarte popular în Serbia: "Hei, minunat frumoasa Vlaĭinie/ inima mi-a frânt!/ Hei, minunat frumoasa Vlaĭinie / de mine s'a îndrăgostit./ Oi, Lină, Lină, eu pe tine te-oi lua,/ tu vei fi a mea!/ Ochi negri are Vlaĭinea,/ cu ei m'a fermecat!/ etc." De data aceasta, cântecul se referă la Românca din Craina Negotinului, la Dunăre. Am văzut chiar în Suedia succesul de care se bucură Tozovaţ, creatorul şi interpretul acestui cântec.

1) Zlatna knjiga Hrvatskog pjesništva od početka do danas. Sastavio Vlatko Pavletić. Ed.III. Zagreb,1971,p.26-27.

Intre aceste două coordonate în timp şi pe mai multe coordonate în spaţiu, a evoluat la popoarele balcanice o poezie interesantă în care descoperim chipul impresionant al femeii române, atât din nordul Dunării, cât şi de pe meleagurile balcanice, odinioară poporul din care făcea ea parte fiind acolo mult mai numeros decât astăzi.

Mai mult decât atât, prin intermediul cântecului, numele Vlahinei pătrunde şi dincolo de zona balcanică propriu zisă. Iată, de ex., răsfoind cartea Serbiska Folksanger (Cântece populare sârbeşti), publicate de Joh.Ludv.Runeberg, în traducerea suedeză la Helsingfors, în anul 1830, găsim titlul uneia dintre poezii: Den Walackiska flikan (Fata Românâ) : "Călare merg/ pe calul meu năbădăios/ şi el ma duce drept la o Romăncă./ Trei fiice are Romănca/ şi pe una de zor o ceartă: Spune, Nera, unde-ai fost!?" Fata răspunde că a fost la Dunăre, acolo a văzut trei tineri Nemţi şi unuia dintre aceştia i-ar da ea ochii ei cei negri pe toată viaţa. Textul fusese publicat de Vuk St.Karadžić;[2)] interesant este că nu-l găsim în nici o culegere sub titlul de Fata Română, ci sub acela de Mama şi Nera.[3)] Traducătorul suedez a procedat bine schimbând titlul într'unul mai adecvat.[4)]

2) Vuk St.Karadžić, Srpske narodne pjesme, I. Noi am consultat textul sârbesc în ediţia din 1891.

3) Numele Nera, neobişnuit în limba sârbă şi neîntâlnit în altă poezie populară, o fi sunat la obârşie: Neagra, Negra (apoi guturala o fi căzut).

4) In această privinţă el n'a avut ca exemplu nici pe Jernej Bart.Kopitar, sprijinitorul lui Vuk, care a efectuat traducerea acestui text în limbă germană fără niciun titlu, sub nr.242: "Ein Ross ritt ich ohne Schuhe,/ Ross vertrug mich zur Walachin..." (Jerneja Kopitarja spisov, II del, Knj.2, Ljubljana, 1944, p.21)

Să facem însă un salt din Suedia şi de la această vehiculare a numelui de Vlaină prin intermediul unei traduceri făcute în nord, şi să ne oprim în sudul Italiei, în provincia Campobasso. Acolo găsim păstrate din vremuri de demult următoarele versuri adresându-se Vlahinei îndrăgite: "Incotro ai plecat tu, soare strălucit?/ Unde te duci tu, stea a mea?/ Inima mea era a ta!/ Cine oare mi te-a răpit?"[5] Versurile sunt scrise într'un dialect slav dalmatin şi explicaţia existenţei lor în provincia italiană amintită este că acolo se afla până în ziua de azi un grup etnic emigrat cândva de prin părţile Morlachiei, adică din acea regiune vestbalcanică în care se găsea odinioară o populaţie valahă mai numeroasă. In 1911, când au fost culese versurile de la Concetta di Paolo, o Italiancă slavizată prin căsătorie, s'au înregistrat şi nume cu rezonanţă valahă încă existente, ca: Petrus Vulpis, Rado Nicoli, Radus, di Blasius.

Mai de curând, emigranţi bulgari din Tracia au vehiculat în acelaşi mod cuvântul Vlahinea în Anatolia, readucându-l odată cu întoarcerea lor în acea provincie. Anume, în varianta respectivă, Dumitru a mers în ţara "Vlaśka - Bugdanska" (Ţara Românească - Moldova) şi acolo s'a îndrăgostit de "o Grecoaică zveltă/ Romăncă albă la faţă". In acelaşi fel Bulgarii din Basarabia au adus cu ei teme referitoare la Romăncă.

Reiese destul de limpede din cele amintite, cât de puternic erau înrădăcinate subiectele privind femeia românca în creaţia poetică a popoarelor balcanice, la Bulgari

5) Milan Reśetar, Die serbokroatischen Kolonien Süditaliens, in Schriften d. Balkankommission, Lingvistische Abteilung, IX, Kais.Akad.d.Wiss.,Wien, 1911,p.296,320. In Lelo-Lied, Ibidem (p.288), există un dialog în care un interlocutor îl ironizează pe celălalt din cauza fricii de Vlah.Intr'o altă poezie, este vorba de Vlah.

în primul rând, la Sârbocroaţi în toate provinciile, la Macedoneni şi Greci; mai puţin poate la Albanezi.[6] Ce emoţionantă e poezia grecească, în puţine versuri - Vlahinea murind - la poalele muntelui, cu zăpadă la cap şi cu iarba uitării la picioare![7] Numele etnic folosit, după cum am văzut, nu este acela de Romăncă, ci, acela de: Vlaine,Vlahinea, Vlainciţa, Vlaïnca, etc. folosit în diferite variante de pronunţare. Această denunire se aplică deopotrivă când este vorba de România, respectiv Ţara Românească sau Moldova, cât şi atunci când este vorba de Macedonia, respectiv de Aromâncă sau de alte ramuri ale neamului românesc din Balcani.

Din toată creaţia balcanică se desprinde un profil, o imagine a femeii române, altfel decât este ea redată în poezia populară românească propriu zisă. Românul când a cântat însuşirile iubitei, soţiei, mamei, surorii, n'a socotit necesar să menţioneze că ea este Romăncă, aceasta fiind de la sine înţeles. O baladă românească descrie frumuseţea tinerei Romănce astfel: "Mai frumoasă ca o floare,/ de frumoasă ce era, Ilincuţa o chema!"[8] Sau: "Feţişoara

6) Culegerile albaneze de folclor din anii postbelici sunt pe de-a întregul cu conţinut politic de actualitate, adică aşa numitul "folclor nou". Cercetătorii străini, mai vechi şi mai recenţi, ca de ex. Dozon sau Doris Stockmann,au publicat folclor din zona islamizată a Albaniei, în care subiectele au o anumită orientare şi nu se pot referi la Vlahi. Se găsesc doar piese cu referire la localităţi pe care le ştim aromâneşti, precum: Meçove, Klisura ş.a. (Doris Stockmann - Wilfried Fiedler, Albanische Volksmusik, I.Gesänge der Çamen.Akad.Verlag - Berlin,1965,302 p.) Găsim,în schimb, în creaţia populară albaneză în proză, povestea fiului de Valah şi Valahă, care caută şi găseşte pe Frumoasa Lumii; basm asemănător cu basmul despre Făt Frumos şi Ileana Cosânzeana. (Collection de contes et chansons populaires. Contes albanais. Recueillis et traduits par Auguste Dozon, Paris,1881, p.84-96).

7) La Valaque mourant. Là-bas sur cette montagne dont les gros nuages couvrent la tête, et le brouillard le pied, c'

ei,/ coală de hârtie,/ logofeţi s'o scrie!/ Ochişorii ei,/ două mure negre,/ puse pe-un rug verde".[9]

Rareori se menţionează că este vorba de Românca. O singură doină populară este intitulată Fata română; aceasta în opoziţie cu fata unguroaică, menţionată şi ea în text: "Câtu-i Ţara Ungurească/nu-i ca fata românească.../ Nu-i farmec şi încântare/ să te străbată mai tare,/ de-ai fi ca piatra de tare/ şi negru de supărare".[10] Doar în balada despre soarta tragică a Linei Cătălinei, publicată de Marienescu, înregistrată şi la sud de Dunăre, se spune:"Lină Cătălină,/ tânără zambilă,/ fată de Română,/de Român bogat,/ chiar din Ţăligrad."[11] Aceasta însă, pentru motivul că Jerman Craiul care o iubeşte pe Lina, şi soţia lui care dispune din gelozie omorîrea ei, sunt străini de neamul românesc. Dim.Bolintineanu, în Macedonele se referă la Românca macedoneană. Iar în Antologie aromânească întâlnim poezia intitulată Armâna. In versuri de la Gopeş (Bitolia) găsim: "Pe dânsa n'o dau în altă mână,/ că-i fiică de Aromână".[12]

Aşadar, tabloul Româncei, minunat zugrăvit, cu trăsăturile ei distincte faţă de femeia de altă naţionalitate, ni-l înfăţişează amănunţit nu poezia românească, ci cea balcanică.

---

est là que croît l'herbe de l'oubli. Les brebis qui la mangent oublient leurs agneaux. Allez-y, vous aussi,ma pôvre mère, et oubliez-moi. Quant à moi, j'en mangerais dix mille fois, que je ne pourrais oublier.

8) Cântece româneşti şi doine,Bucureşti,1967,p.171-172.

9) Nic.Densuşianu, Vechi cântece şi tradiţii populare româneşti, Bucureşti,1975, p.196.

10) Familia,Buc. VIII, nr.49, 1872, p.578-579.

11) G.Giuglea şi G.Vâlsan, De la Românii din Serbia,Culegere de literatură populară,Bucureşti,1913, p.164-167.

12) Tache Papahagi, Antologie aromânească,Bucureşti,1922, p.51; Idem, Originea Mulovişteniilor şi a Gopeşenilor în lumina unor texte,în Grai şi suflet,IV,fasc.2,1930,p.201.

Vlahinea-Românca, este întâi de toate frumoasă.Frumuseţea ei tulbură inimile omului de rând şi a celui cu roşturi mai de seamă. Un oarecare bărbat viteaz, de neam bulgar, merge în Vlaşka zemia şi când vede acolo o fată românca - "cum o văzui,/ inima-mi perdui!/ Un galben îi dădui,/ ca să mă privească;/ doi îi dădui / ca să-mi vorovească,/ trei îi dădui/ca ea să-mi zâmbească./ Şi când a zâmbit,/măicuţă (mainu-lio!), fata românca,/ atunci a zâmbit/Ţara Românească!"[13]

Figura Vlahinei este invocată drept criteriu de comparaţie în aprecierea calităţilor unei fete de alt neam. Rosanda, sora căpitanului Leka Dukaghin, legislatorul albanez, se prezintă aşa cum "nu găseşti bulă turcoaică şi nici Vlahine, nici sveltă fată latină". Ianca Vlahinca, o Aromâncă deci, s'a făcut vestită până la Istambul, nu numai prin frumuseţe, ci şi prin lucrul măiestrit ieşit din mâna ei. Pe zi ea "brodează o năframă, într'o noapte toarce de-o cămaşă".[14] Marco negustorul, pentru a o ademeni să-l accepte de soţ, expune spre vânzare mărfurile cele mai luxoase. Preferinţa pentru Vlahine ca soţie sau noră, se vede din făgăduinţa ce o face regele de Buda fiului său încă mic să-l însoare cu o Vlahine. Insuşi Marcu Cralievici, personaj central al eposului sârbesc, apare la un moment dat căsătorit cu "Vlahinea-tanca Gărkinea" (Valahă-Grecoaică subţirică).[15]

Vlahinea este preferată deobicei de candidaţii la însurătoare. Adesea, aceştia pleacă în ţara depărtată a Valahiei, numită "Vlaška zemia Bugdanska", să-şi caute acolo perechea potrivită. Astfel, tânărul Stoian se adresează soarelui de pe cer care vede tot pământul, întrebându-l dacă n'a zărit pe undeva tânăra fată care să i se

---

13) Sbornik za narodni umotvorenia, nauka i kniznina,Ministerul Instrucţiunii publice,Sofia,vol.XXVI,1912,p.236. In continuare citâm această publicaţie abreviat: Sbu.

potrivească? Soarele îi spune: "Am văzut pentru tine pereche, dar e foarte-foarte departe, dincolo de Dunăre, tocmai în Valahia".[16] Ioan cutreieră o sută de oraşe, sate nenumărate şi abia în Vlaška, aude, că acolo s'ar afla fata, din păcate însă logodită cu un evreu. Se grăbeşte cu ai lui la casa fetei, unde găsesc nunta în toi: nouă tobe băteau, nouă muzici se auzeau, nouă neveste cântau. Ioan aruncă galbeni cu pumnul, nuntaşii aleargă după bani, iar el şi fratele său răpesc mireasa, o duc în sudul Dunării şi nuntesc timp de o săptămână.[17] In chip asemănător se procedează, într'o variantă regională, Budalina, pentru a se recunoaşte cele nouă mirese, aduse de o mamă pentru nouă fraţi, patru dintre ele fiind Vlahine. Nunta slujită de nouă preoţi durează nouă zile.[18] Feciorul Mihail se logodeşte cu o fată tocmai din Bugdanska zemià, adică Moldova. La nuntă chiamă trei regi şi pe însuşi Marcu Cralievici. Moldovenii îi pun însă în cale multe piedici, ca să nu poată duce cu el pe "fata Bogdanka, deoarece era cea mai aleasă dintre fete, una cum nu se găsea pe tot pământul şi vestită în toate laturile".[19] Moldovenii apelează până şi la balaur ca să-l înghită pe mire. Marcu Cralievici îl salvează cu ajutorul samovilei-zânei şi nunta feciorului Mihail ţine trei săptămâni.

14) Stevan Verković, Narodni pesni na makedonski bugari, Beograd, 1960, p.318.

15) Sbu., vol.47, 1956, p.2.

16) Sbu., vol.43, 1942, p.324.

17) Sbu., vol.44, 1949, p.16. Un cântec descrie "vlaška svatba" (nunta valahă) în zona Koprivştiţa, cu mireasa călare. (Sbu.,vol.46, 1953, p.266). Ceeace a părut drept ceaţă în depărtare, a fost de fapt o mare nuntă românească.

18) Ibidem, p.72.

19) Ibidem, vol.43, 1942, p.54.

Insuşi regele Misrului-Egipetului cutreieră oraşe, sate, mahalale, palănci nenumărate şi numai în oraşul Roxan al Valahiei îşi găseşte logodnică demnă de regatul lui, noră demnă de mama sa şi cuscri cum se cade. Românii cer însă preţ foarte mare: trei încărcături de aur şi alte daruri. Printre invitaţii regelui egiptean se găsesc: Marcu Cralievici, Iancu de Hunedoara şi Miloş Ciobanul, adică Miloş Obilici. Acesta din urmă reuşeşte să facă faţă, în locul mirelui, tuturor condiţiilor puse de Românii din Roxan pentru luarea nevestei; condiţiile impuse sunt împlinite în mod asemănător într'o variantă sârbească a temei, anume: Insurătoarea lui Ştefan Duşan (ţarul). In vreme ce însă în prima variantă Miloş se dă drept Caravlah, în cea de-a doua, cea bulgărească, el e cioban bulgar, posedând o turmă de nouă mii de oi, pe muntele Kozder.[20] De altfel, Ştefan ţarul apare în Vlaşka peţitor de Romînce gemene pentru cei doi fii ai săi, deasemeni gemeni. Numai în Valahia a putut găsi gemene.[21] Mai puţin spectaculoasă este luarea miresei de către Mladen "în oraşul cel mare al Valahiei".[22]

Alteori, în tratarea temei căsătoriei cu un bărbat de alt neam, Romînca apare ca având curaj şi iniţiativă. Intr'o poezie bulgărească din ţinutul Sofiei, se povesteşte cum Sârbul cel viteaz îşi scoate calul spre vânzare în oraşul Novi Pazar, pentru a-şi putea achita datoriile.Nimeni nu-l întreabă de preţ; îl observă însă "Vlahinea-de-voica" - fata Romîncă, dată zălog la Arapi pentru datorii. Ea îl învaţă pe Sârbul cel viteaz cum să facă s'o ia înaintea Arapilor şi să o ia de nevastă.[23]

20) Sbu., vol.44, 1949, p.42
21) Sbornik otdelenia russkago iazika i slovesnosti,vol.30. Peterburg, 1882, p.236.
22) Ibidem, p.138
23) Sbu., vol.43, 1942, p.224.

In mod similar, într'o variantă tot bulgărească, sora căpitanului de Valahia, trimisă la fântână, chipurile după apă, dar în realitate ca să distragă atenţia Boşneagului cel viteaz, îl ajută pe acesta din urmă să-şi achite datoria pentru cal şi îl ia de bărbat.[24] Un alt caz de acelaşi fel: "Vlahče-Sârbinče" (Românaşul-Sârbuleţul) adus de fraţii Ianei ca ginere în casă, este acceptat de fată, care îl previne că fraţii ei ar putea să-l ucidă.[25]

Un număr impresionant de variante culese din diferite regiuni ale Macedoniei şi Bulgariei, precum şi din Basarabia, o prezintă pe Românca sud-dunăreană în competiţie cu Bulgăroaica şi cu Grecoaica, pentru cucerirea inimii candidatului la însurătoare. Acesta, de obicei fecior frumos sau viteaz cunoscut, pe nume: săracul Stoian sau Holam Nicola, Iovan târgoveţ, etc. este solicitat de cele trei fete pe rând, fiecare din ele promiţându-i drept zestre bunuri corespunzând îndeletnicirii dominante poporului respectiv. Grecoaica, de ex., promite în cele mai multe cazuri sume de bani în galbeni sau prăvălii; Bulgăroaica făgăduieşte animale de tracţiune, pluguri, holde, grâu, uneori cămăşi; Vlahinca oferă oi multe mulgătoare şi miei sau berbeci, uneori ciorapi, cămăşi, o faţă de masă "imperială". Dintre toate aceste variante se distinge cea cu următoarea făgăduinţă a Aromâncei, oglindind puterea economică de totdeauna a neamului ei: "Ia-mă pe mine, fecior!/ Zestre eu îţi aduc/ până la trei sute de bivoli negri/ şi 500 de mânzate,/ alte şase sute vaci cu viţei,/ o mie berbeci de Caram;/ zalhană nouă la Stambul am,/ tânăr gelep să te faci, oamenii să-ţi fie recunoscători!"[26]

24) Ibidem, p.324.
25) Sbu., vol.44, 1949, p.281.
26) Ivan Bogoiev, Bolgarski narodni pesni i posloviti, I, Pesta, 1842, p.29.

Uneori hotărând de unul singur, de cele mai multe ori sfătuit de mamă, feciorul se decide să-şi ia Bulgăroaica de soţie, ea având, îşi ziceau, mai multă dragoste şi dragostea e pe viaţă. Grecoaica, zice mama băiatului, are meteahna de a ţine la bani. Vlahinea se pricepe la cămăşi, dar cămăşile se rup până la urmă. Şi, mai are Românca neajunsul, cum se specifică într'o variantă, că vorbeşte "vlaśki" sau că turma îi este năpădită de chelbeză.[27] După cum şi într'o variantă croată nu o vor pe Vlahine, deoarece a crescut "s Vlasi pod orasi" =cu Valahii (ei) pe sub nuci. O mamă face excepţie, declarându-se de acord ca Nicola al ei să ia toate trei fetele şi, nu-i nimic, ea trei leagăne cu prunci va legăna. O singură dată reuşeşte o Grecoaică să pună mâna pe candidat , promiţându-i mulţi bani ca zestre. Intr'o variantă din Razlog, sud-vestul Bulgariei, Iovan o preferă pe Vlaincă, Aromâncă - ţinând seama de zona geografică - deoarece aceasta în afară de zestre, îi promite să-l întâmpine la poartă, să-i spele picioarele, să-i pună ciorapii şi să-l primenească.[28]

Intr'un cântec din afara acestui ciclu cu trei fete de trei naţionalităţi diferite, băiatul trimite veste logodnicei sale Velika să se mărite, întrucât el o iubeşte pe "Vlaška Vlahinea".[29] "La Vlahia voi merge, Vlahine valahă să iau!", spune la rândul său Petăr către soţia sa Ianca ce nu-i naşte copii. Mai multe dintre aceste variante, îndeosebi cele din Macedonia, se cântau la şezătoare (pentru una din ele avem şi notaţie).

Dezamăgire în urma părăsirii de către cel iubit suferă uneori şi Vlainea. O variantă sârbească din Perlepe (Prilep) arată cum Marcu Cralievici, împreună cu Iancu de

27) Sbu., vol.46, 1953, p.240
28) Sbu., vol.48, 1954
29) Stevan Verković, Narodne pesme makedonsih bugara, Beograd, 1960, p.273.

Hunedoara, îl deghizează pe Copilul Secula în straie de fată şi-l scot la vânzare pe bani pentru băutură. Fata română descoperă însă că Secula este băiat, se îndrăgosteşte de el, îl ia la sine, dar după o săptămână acesta fuge de la ea. Marcu îi zice: "Nepoate, reuşişi s'o păcăleşti pe Romăncuţă? Adă aici nişte vin să bem!" Un caz de adulter şi de pedepsire pentru această vină, întâlnim la Haidula; numele e aromânesc şi năravurile severe pe care le cunoaştem ne duc în acest caz în mediul aromânesc. [30] Un exemplu de frăţie de cruce între o Romăncă şi un bărbat, adică raporturi de pură prietenie, este înfăţişat în cazul Radul-begoviţei, adică soţia lui Radu cel Mare, într'o variantă culeasă la Dubrovnik.[31] Aceeaşi soţie dă dovadă de duioşie faţă de cumnatul său Mircea (cel Bătrân) aruncat în temniţă, care prin grija ei rămâne în viaţă.

Vlahinea este înfăţişată mai adesea în rol de mamă decât de soţie. Ca atare, ea se afla de seori în situaţii tragice; alte ori are un destin din cele mai remarcabile. Iat'o pe Vlahinea din Muntenegru, crâncen lovită de destin, fiindu-i răpit băieţelul nou născut şi substituindu-i se fetiţa, deasemeni nou născută, a Grecoaicei. Fapta mârşavă este săvârşită de către însuşi naşul Vlahinei, Manoilo Grčić - Grecul Mănoilea. Pentru vânzarea pe bani grei a copilului Vlainei, Mănoilea este crunt pedepsit.[32] Uneori pe ţărmul Adriaticei, Vlahinea şi odrasla ei sunt privite cu dispreţ; aşa cum procedează frumoasa Ana de la Risan pe care o peţeşte Petru fiul Vlahinei. Acesta ripostează:"Nu te ţine aşa mândră! Că dacă pe min'Vlahinea m'a născut, vei

30) Sbu., vol.XIII, 1896, p.90.
31) Vuk St.Karadžić, Srpske narodne pesme, I, Beograd, 1969.
32) Propriul său copil este transformat în miel negru ce-i apare în cale la vânătoare, şi pe care îl omoară. (Vuk St., Karadžić, Srpske narodne pjesme, II, Beograd, 1891, p.19)

şti că ea a născut un erou. Acceptă-mă şi nu vei regreta!"[33]

Una dintre cele mai interesante balade mitologice din ţinutul Sofiei este aceea despre Fiul-Şarpe al Vlahinei, care devine ginere de împărat. "Prin conac se mişcă săraca Vlahinea,/ prin conac se mişcă,/ mâinile-şi frământă..." că n'are copii. Se adresează lui Dumnezeu cu rugă fierbinte, să nască, fie chiar şi un şarpe. Domnul îi împlineşte ruga. Dar şarpele se dovedeşte ulterior a fi Bogdan Liutiţa, personaj bine cunoscut în ciclul cosovit al eposului sârbesc.[34] Crescând mare, Bogdan o trimite pe "săraca Vlahine", cum el însuşi i se adresează, să ceară pentru el fata împăratului. Cu ajutorul Fiului său şarpe, Vlahinea împlineşte condiţiile grele puse de împărat. La nuntă vin mulţi zmei, fel-de-fel, care norii pot să strângă şi fulgere pot să sloboadă. Toţi au tăbărît în curtea Vlahinei, în număr ca de trei mii. In noaptea nunţii, mama Vlahinea vede că fiul ei zmeu se preface în bărbat frumos.[35] La Vlahine, a da naştere la prinţi moştenitori sau viitori împăraţi, nu este un lucru excepţional. Vlahinea Theodora naşte pe Ioan, aruncat de împăratul Constantin în temniţă ca să-l prăpădească, acesta însă îi moşteneşte împărăţia. Nouă feciori are Todora Vlainea din Ţara Românească şi pe toţi îi răpune ciuma. Dragostea sublimă de mamă a Romăncei este arătată în chip mişcător. Pe ultimul fiu îl îngroapă în curte şi zilnic vine la mormânt să-i spună "bună dimineaţa" şi apoi "bună seara", să-l întrebe cum îi este culcuşul, cum căpătâiul de sub cap şi

33) Ibidem, p.4.
34) Istoria spune că acest Bogdan şi-a avut domeniile de dregător local în actuala regiune a Vidinului.
35) Sbu., vol.44, 1949, p.109.
36) Altă mamă, din Balcani, de naţionalitate neprecizată, în dorul ei după fiii căzuţi în luptă capătă aripi să

îi aprinde cate o jumătate de oca de lumănări.[36] Pământului i se face milă şi cu ajutorul zambilului pus la sub - ţioara dreaptă, Vlahinea capătă alt copil "de sine născut." In cântecul de leagăn, Romînca îi urează lui Ioan al ei să devină împărat. Aude împăratul Constantin şi trimite curteni "la acel pământ al Valahiei,/ la conacurile Romîncei" să-i ia copilul. Il azvârle în temniţă ca să se prăpădească.Copilul trăieşte însă, ajunge împărat în locul lui Constantin şi-şi chiamă mama din Ţara Valahiei.[37] Intr'o variantă îl vedem pe Constantin, împreună cu Milutin (rege sârb), de mici ciobani făurindu-şi planuri care s'au adeverit -ca unul să fie Domn în Ţara Românească, iar celălalt în Moldova.[38]

O altă "săracă Vlaine" care dobândeşte copil prin "puterea vântului" trimis de Dumnezeu, îi cântă la leagăn să devină ginere de împărat. Impăratul, de data aceasta pe nume Mihail, trimite slugi să ia copilul Romîncei şi să-l arunce în beci. Văzând că acesta nu moare, împăratul consideră aceasta ca fiind un semn dumnezeiesc, îi dă fiica de nevastă şi jumătate din împărăţie.[39] Mama Albanezului Dete Dukaghince (Leka Dukaghin) este tot o "săracă Vlaine". Impăratul îl ia la curte, pentrucă are păr de aur şi însăşi împărăteasa îl îngrijeşte, făcând din el un viteaz.[40]

zboare în "Vlaşko-Bogdansko", acolo să-i vadă. Nu la Câmpia Mierlei, precum soţia sus amintitului Bogdan Liutiţa (Sbu., vol.44, 1949, p.100-101)

37) Sbornik otdelenia russkago iazîka i slovesnosti,vol. 30, Peterb.,1882, p.226.

38) Sbu.,vol.II, 1890. p.27. Aspirarea către tronul din Ţările Române, la data aceea, îşi găseşte expresia în urările tradiţionale adresate cu prilejul unor evenimente festive din viaţă. De ex., într'o colindă de la Dobriško menită bunului gospodar, se exprimă urarea ca acesta să devină împărat în Ţara Românească şi beg în Bogdania.(Sbu., vol.IV,p.10). Iar la Demir-Hisar, în Macedonia, în timp ce mirele este bărbierit, cântecul i se adresează: "Tu ginere, ginere,/ voievod valah!" (Sbu.,vol.V,p.83). Intr'o baladă,

Intr'o variantă românească sud-dunăreană, este descrisă Petcana, deci după nume o Bulgăroaică, care în dorinţa ca pruncul ei să moştenească împărăţia, se prinde să secere singură toate holdele împăratului.[41]

Romînca este luptătoare, eroină.

Prototipul ei sub acest raport pare a fi în poezia bulgară Todora, nume întâlnit şi la Vlahina ca mamă. Frumoasa Todora este chemată să descindă la Câmpia Mierlei, unde se adună oaste turcească şi oaste creştină. Călare pe cerbul sălbatec de trei ani, Todora soseşte în miez de noapte la Kosovo, vede toată oastea adormită şi nu îndrăzneşte să sloboadă puşca, deoarece în acest caz omoară un singur duşman şi-i trezeşte pe toţi ceilalţi. Se decide să recurgă la spadă, pe care "învârtind-o în stânga şi'n dreapta sfarâmă toată oastea!" Un singur ostaş rămas în viaţă o imploră:"Todoro Vlahinio,/ nu mă omorî,/ că-s singur fecior / între nouă surori/ şi mult mă vor jeli..." Todora îi cruţă viaţa; dar când, după aceea, sunt la pahar, cel cruţat o spintecă pe Todora Vlahinea şi în pieptul ei se găsesc două inimi.[42] Altă dată această Todora este "Vlainea, Vlainea-Bugarca" şi luptă împotriva begului (Domnului) valah. Infruntarea acestuia are loc tot pe Câmpia Mierlei, unde "Todora Vlahinea vine călare comandând peste trei mii de ostaşi". Cu spada ei "două palme lată, douăsprezece lungă", Todora Vlahinea sfarmă toată oastea adversă. Această Vlahine-Bugarca, ar fi Aromâncă întrucât varianta citată a

Ivancio a doua zi după naştere grăieşte:"Impărat mă voifa-ce/ peste Ţara Românească,/ peste Vlahia şi Bogdania!" (Ibidem, VII, p.18)

39) Sbu., vol.49,1954,p.104; din ţinutul Graovo.

40) Sbu., vol.VII, 1892.

41) G.Giuglea, G.Vâlsan, op.cit., p.97-99.

42) Sbu., vol.IV, 1891, p.71.

fost culeasă din ţinutul Giumaia. Dar ea apare şi ca Românca din nordul Dunării, în calitate de mireasă. Numeroşi terzii-croitori, Valahi tineri, numiţi Vlašine-Românaşi, îi pregătesc Todorei nunta.[43]

Cum această Todora,sau alta, devine ostaş arată o baladă scurtă, relatând că la porunca împărătească de a se înfăţişa câte un ostaş din fiecare casă, Todora se deghizează în bărbat şi se anunţă în numele celor nouă surori ale ei. Nimeni n'a putut ghici că e vorba de ea, până ce ea însăşi s'a trădat cântând ca lăzăriţele. Până în acel moment însă Todora a comandat oastea şi a purtat steagul în fruntea ei.[44]

Fata ostaş constituie o apariţie destul de frecventă în poezia balcanică. Credem că acest fapt oglindeşte indirect existenţa slujbei voinucilor, o categorie de locuitori, printre care se găseau numeroşi Vlahi,care făceau slujbă ostăşească în schimbul unor privilegii de care se bucurau în timp de pace. Sistemul a fost preluat de Otomani de la Bizantini. După o variantă cântată la şezătoare în ţinutul Rodopilor, la oaste trebuia să meargă fiul; cine n'avea fiu, trebuia să se prezinte personal. Bancu, care are nouă fiice, blestemă ziua când trebuie să meargă la oştire. Fiica sa Ţana,deghizându-se în fecior, se prezintă şi reuşeşte să-şi controleze gesturile şi comportarea atât de bine, încât nu se trădează. Dunărea însă nu vrea să o treacă înot, împotriva Ţării Româneşti şi mărturiseşte că ţine locul tatălui său.Impăratul o răsplăteşte pentru vitejia dovedită.[45]

In altă baladă, Bogdana pleacă la oaste în locul tatălui ei Radul. Straiele şi armurile ţine să şi le capete din Ţara Nemţească şi nu se trădează cu nimic la oaste.[46]

43) Makedonski narodni pesni, Sofia, 1956.
44) Sbu., vol.40, 1935, p.388.
45) In chip similar descrie Dim.Bolintineanu pe Maria Putoianca, fată luptătoare, în faţa sultanului.

In lupta haiducească femeia, soră, apare ca trădătoare. Nu este menţionată ca Vlahină, dar numele de Radu al căpeteniei de ceată, din munţii Rila, ne sugerează că ar fi vorba de Valahi. Sora Marghita - "Dumnezeu s'o bată", spune versul, se lăcomeşte la recompensa făgăduită de împărat pentru ajutorul dat la prinderea haiducului şi-l atrage în cursă pe fratele ei. Cu ajutorul lui Dumnezeu acesta scapă.[47] Exemplu pozitiv sub acest raport este "Fata haiduc" sau "Dobriţa fată mare" care robeşte 40 de Turci din poteră şi apoi se măritătă cu Stanciu, căpetenia cetei.[48]

După cum numele Radul ne sugerează un mediu românesc în centrul Bulgariei, regiunea Sofiei fiind bogată în toponimie românească, numele Hadula, Haidula pe care-l ştim aromânesc, ne indică un mediu macedo-român, cunoscut direct de Şt.Verković, care a cules poezia respectivă. Haidula merge la oaste în locul tatălui ei,căpătând înfăţişarea lui Todor Viteazul al cărui nume îl şi ia. Fapta se află şi peţitorii vin s'o ceară pe Haidula pentru fiul împăratului.[49]

Viaţa nesigură a timpurilor de odinioară a rezervat adesea femeii române soarta de a cădea în robia năvălitorilor. Literatura orală sud-dunăreană, bogată în această privinţă, are teme corespunzătoare în baladele româneşti: Ilincuţa Şandrului, Fata Bărbulesei, Fiica Banului Mărăcine, Chira Chiralina ş.a. Şi la acest capitol poezia sud-dunăreană ne furnizează naraţiuni impresionante. In scopul de

46) Ştiind să cânte la caval şi făcând aceasta pentru hora ostaşilor, Bogdana reuşea cu atât mai mult să întreţină convingerea tuturora că este bărbat în oaste ca şi ceilalţi.
47) Sbu.,vol.44, 1949,p.94. Mai mult pentru curioasa formă a numelui, spicuim o altă naraţiune pe tema soţiei trădătoare. O baladă lungă bulgărească (din ţinutul Sofiei) ne prezintă figura negativă a Silenei Vlahinea, în cadrul unor întâmplări desfăşurate în ţinuturi sârbeşti. Silena Vlahinea, în ciuda numelui de femeie, se dovedeşte a fi bărbat, un adversar al banului Strahovici (în alte variante Strahinici) cu care se luptă la Câmpia Mierlei. Silena Vlahi-

a lua robi, Turcii năvăleau în Ţările Româneşti şi într'o singură noapte luau câte trei "singire"-lanţuri de robi. Pe cei bătrâni îi omorau, pe cei mici îi călcau sub picioare, iar pe cei tineri îi luau în robie. Odată îi eliberează Marcu Craliević; altă dată Marcu, cu Iancu de Hunedoara şi Săbina Vlaine (Românul din Sibiu - tot Iancu) se decid să pună stavilă incursiunilor turceşti. Iată-l pe Ibrişim turcul "robind întreaga Valahie". Trei sute de neveste, adică Române robite, văduveşte el, tăind soţilor capetele şi făcându-şi din acestea gard la curte.[50] Intr' un alt episod, după cum descrie cântecul,[51] ţara Bogdaniei, adică Moldova, se află în răzmeriţă. Cuciuc bairactarul robeşte o întreagă şezătoare de nouă fete şi pe Ilenca nevasta. Ea este nevoită să-şi lase copilul, Ivancea, să-l legene vântul.[51] Intr'o variantă a Bulgarilor din Turcia, veniţi din Asia Mică, mama lui Ivancea este robită de Tătari. Când îşi lasă copilul în codru îi urează să se facă mare, să meargă în Valahia-Bogdania şi acolo să-şi găsească mama. Potrivit unei variante, când Turcii au împărţit prada Valahiei, lui Mihai Voievoda i-a revenit o roabă bătrână. Prin cântec aceasta îi dezvăluie că în anul de secetă, când Cerchezii au luat-o roabă pe ea, au răpit totodată şi copilul lui.[52] Regăsirea fratelui islanea conduce o oaste de 7 000 de oameni. In pericol de a fi biruit, banul Strahovici se roagă de soţie să-l ajute. Aceasta însă, cu spada frântă pe jumătate, izbeşte nu în Silena Vlahinea, ci în ban, soţul ei. El o învinuieşte apoi că a vrut să fie cadână alături de Silena Vlahinea şi o ucide.(Sbu.,vol.49, 1942, p.198).

48) C.Giuglea, G.Vâlsan, op.cit.,p.226-228. Inverşunată luptătoare e soţia lui Roman, ucis de fraţii săi Din şi Constandin. Ea "paloşul în mână lua,/ cu fraţii lui Roman se bătea,/ frumos capul le tăia!".

49) Sbornik otdelenia russk.iaz.i slov.,vol.95,1920,p.235

50) Sbu., vol.46, 1953, p.3.

51) Sbu.,vol.42,1936,p.168. Cântecul a fost cules de la o anume Baba Căluşa din ţinutul Şumen, mai aproape de Dunăre şi de sursa românească,după cum sugerează şi numele subiectului cercetat.

mizat cu forţa şi a sorei luată ulterior în robie, e un fapt adesea evocat în poezia balcanică, în stilul baladei româneşti Voinic Oleac "S'a dat în bejenie ţara Valahiei,/ţara Valahiei şi cea a Bogdaniei,/ ţara Bogdană cu toată Dobrogea./ Unii fug în sus,/ alţii aleargă în jos/ doar or scăpa de Turcii mânioşi,/ de Maghiarii furioşi./ Bătrânii erau tăiaţi,/ tinerii erau robiţi,/ tinerele fete erau luate pradă,/ duse-n chip de roabe./ Tinerii feciori pradă luaţi/ ieniceri erau făcuţi" - iată tabloul sugestiv şi trist,cum a ajuns să fie zugrăvit până în Macedonia, al unei vaste incursiuni, din două părţi, în cele trei provincii române şti. Un ienicer, după treizeci de ani, luând roabă pe Drăgana din Valahia, descoperă în persoana ei pe propria sa soră. Emoţionat, aleargă în Ţara Românească să revadă pe bătrâna sa mamă.[53] In sudul Dunării s'au perindat multe convoaie dezolante de robi Români - femei şi bărbaţi,de unde ecouri mai puternice asupra acestor fapte în epica sud-dunăreană. In altă baladă, o Româncă luată roabă este dusă, legată în lanţuri, împreună cu tovarăşele ei de suferinţă. Escorta ostăşească le goneşte peste munte fără apă şi peste şes fără umbră; nu-i rămâne decât să-şi astâmpere setea cu lacrimile şi părul ei despletit umbră să-i facă.[54]

In chip similar se descrie incursiunea de pradă şi în cântecul grecesc Fata de Valah. In timp ce Constantin şi Alexis viteazul se ospătează, Turcii le pradă casele şi răpesc pe sora "vlăstarului valah". Vulturul vine să vestească prăpădul lui Constantin şi Alexis chemându-i la luptă împotriva puhoiului de două mii de Turci.[55]

52) Sbu.,vol.47, 1956, p.76

53) Bratia Miladinovici,Bălgarski narodni pesni,Zagreb, 1861, p.164; Sbu.,vol.46,1953,p.77.

54) Sbu., vol.46, 1953, p.89

55) Volkslieder der Griechen.Freiheits-Helden-und Liebeslieder aus Kreta,Cypern,Epirus und dem freien Griechen-

Ajunsă roabă şi după ce se termină calvarul drumului "vlaşka Vlahinea" intră deobicei în slujba împărătesei sau a negustorului bogat la Istambul, unde cară apă şi serveşte la masă. In situaţii fericite pentru familia stăpânului, de pildă regăsirea fiului pierdut,"roaba vlaşka-Vlahinea" este răsplătită cu galbeni. In mod excepţional, roaba devine şi împărătească, ca de exemplu Rada Vlahinea, răpită la o năvală a Tătarilor,[56] naşte un prinţ şi abia după aceea poate merge cu o trăsură de aur, să-şi vadă mama în Valahia.

Nu numai în urma atacului duşmanului cade Romînca roabă, ci şi prin vânzarea ei de către soacra lacomă de bani. O astfel de soacră, Bulgăroaică, după ce vinde nouă nurori,o caută pe a zecea "peste Dunăre în Vlahia", fiind sigură că pe aceasta, pentru frumuseţea ei, o va vinde la un preţ mult mai mare. Stoian fiul îşi iubeşte însă Romînca, îi dezvăluie intenţiile soacrei şi aranjează lucrul în aşa fel încât nevasta să fie cumpărată la târgul de roabe de către fratele ei Nicola, iar soacra este apoi pedepsită.[57]

Viaţă dramatică are "Visa gărkinea, vlaşka Vlahinea, vlaşka Vlahinea, ţarsca robinea", adică: Vişa grecoaica - Vlahine valahă,/Vlahine valahă- roabă împărătească. Deşi roabă, Vişa, valaho-greacă, poate totuşi pune condiţii celui care ar dori s'o ia de nevastă. Printre condiţii este şi una identică cu aceea din balada românească despre Ileana Cosânzeana, anume: să-i facă vie "în mijloc de mare,vie

land. In deutscher Nachdichtung von Hermann Lübke.Berlin, 1897, p.278. O întreagă categorie de cântece în eposul grecesc este intitulată Vlahika tragoudia, pe care Passow le consideră doar Carmina pastoralia,el dând explicaţia la index verborum că vlahos înseamnă păstor. O serie de cântece sunt culese însă (la începutul secolului trecut) din localităţi aromâneşti, precum: Metsova (Aminciu),Grebena, Levadia, Samarina şi multe din Pind. (Arnoldus Passow,Tragoudia pomaika. Popularia carmina Graeciae recentioris. Edidit... Lipsiae, 1840).

56) Bratia Miladinovci, op.cit., 101.

57) Sbu., vol.43, 1942, p.358.

în mare cu struguri negri" sau să-i sădească acolo gutui. In şirul condiţiilor se repetă de fiecare dată, ca un refren, versurile sus citate subliniind obârşia valahă,greco-valahă a frumoasei sclave. Dorinţele i le împlineşte feciorul de Latin. Această curioasă operă folclorică a fost culeasă în Gornea Orahoviţa, ţinut nu departe de Dunăre. In creaţia românească sud-dunăreană îi corespunde balada despre Rusca Rusculiţa. Intr'o variantă din Târnova, "Visa gărkinea, stara robinea" apare ca roabă luată în răzmeriţa Valahiei şi Moldovei de către însuşi voievodul Mihal, adică Mihai Viteazul. Se dovedeşte la urmă că Vişa este mama lui Mihai, iar că roaba Stanca, luată odinioară de nevastă, a fost sora lui.

Femeia română apare în poezia balcanică şi în situaţii mai puţin neobişnuite. De ex., un fecior merge călare în Valahia, să vadă fete frumoase. La Dunăre zăreşte fata "cu ochi negri, faţă albă". Când ea dă să fugă, el îi oferă inelul de logodnă pe care este gravat numele lui, Todorcea, cât şi al ei - Todora.[58] Frumuseţea fetei de la Galaţi, cu păr negru şi bogat, este descrisă în versuri de Dim. Bolintineanu. Vlainca spălând rufe în Dunăre ajută cu pânza ei pe Maria din Bulgaria să treacă Dunărea înot.[59] Vlaincele din munţii Rodopi sunt descrise gătind prânzul.[60] O "Vlahinciţă" - Romăncuţă,cade victimă a doi fraţi, care o taie şi iau cu ei cei trei catâri cu hazna, adică cu bani, pe care fata îi ducea prin munţi.[61] O mai găsim pe "Vlahince" - Romăncuţă, măturând curţile [62] sau, altădată, făcând pe vrăjitoarea.[63] O bătrână Vlahine din Bosnia ia foc împreună cu alţii într'un incendiu, dar pentru ea nu există leac şi consolare, deoarece în foc i-au pierit

58) Ibidem, 47, 19 6, p.122. Cântecul este cules de la Bulgarii din Turcia,foşti în Asia Mică.

59-64) Sbu.,V. p.33; VII, p.5; I,p.167; 95, p.244.

trei feciori. cu trei nurori şi cu trei nepoate. Ea trebuie să sape nouă gropi.[64]

Aşadar, eposul popular balcanic ne zugrăveşte o imagine, am putea spune integrală, a femeii române de pretutindeni, din nordul şi din sudul Dunării. Trăsăturile ei ca reprezentantă a unui neam sunt net distincte.

Care să fie explicaţia acestui fenomen? Ne gândim în primul rând la prezenţa neamului românesc pe întreaga Peninsulă Balcanică, la simbioza lui cu alte neamuri, acestea rămânând impresionate de însuşirile Româncei, care poartă în firea ei trăsături conturate de moştenirea tracă. Medicul lituanian Basanovici constata până şi la Românca din ţinutul Lom (Bulgaria) conservarea unor caracteristici tracice.

Cu denaturările şi fantasticul ce şi-l îngăduie, poezia populară oglindeşte în fond realitatea istorică şi cea faptică. Tudora Vlainca nu a omorît, desigur, o oştire întreagă la Câmpia Mierlei; dar Românce curajoase şi de ţinută demnă în diferite situaţii, au existat fără îndoială. Sâmburele trecutului este cuprins în creaţia orală versificată. Nicolae Bălcescu scria:"Cântecele populare constituie o bogată sursă istorică. In ele găsim fapte generale, reprezentări de moravuri, idei şi sentimente de epocă."[65] Ovid Densuşianu aprecia la rândul său că "creaţiile populare conţin un substrat real şi reprezintă momente caracteristice ale vieţii..."[66] In mod similar consideră folclorul Alfred Rambaux şi Const.Jirecek, cunoscători profunzi ai Balcanilor.

Relaţiile dinastice dintre Ţările Româneşti şi

65) Magazin istoric pentru Dacia, I, p.3.
66) Ovid Densuşianu, Viaţa păstorească în poesia noastră populară, II, Bucureşti, 1923, p.117-118.
67) Sbu., vol.49, 1958, p.15.

cele din sudul Dunării în sec.XIV-XV, apoi evenimentele istorice comune legate de cucerirea şi dominaţia otomană, au impresionat puternic lumea acelei vremi şi au inspirat multe creaţii artistice. De aceea apar împreună o serie de eroi balcanici laolaltă cu soţiile lor.

Cât este de reală prezenţa Românilor în contextul Balcanilor, dacă ne menţinem pentru moment la nivelul relatărilor de ordin poetic? Constituiau ei oare un neam distinct între celelalte sau purtau acel nume de Valah cu un sens difuz, nedefinit? Considerăm justă prima alternativă. Poezia analizată, mai degrabă doar prezentată aici în referinţele ei la tema Valahilor, indică ea însăşi şi confirmă această realitate. In privinţa limbii, de pildă: textele poeziilor balcanice menţionează adesea că valaha este o limbă deosebită, pe care celelalte popoare nu o înţeleg. Marcu Cralievici, bunăoară, după cum menţionează balada, cunoaşte limba valahă şi numai astfel poate pricepe ce discută între ei cei "trei Vlaşiani" din ţinutul Castoriei, când îi admiră nevasta. Căci, Vlasii între ei "vlaşki au vorbit" şi din comentariile lor Marcu Cralievici însuşi înţelege că e cazul să-şi aprecieze cum se cade soţia.[67] Mitre dulgherul, probabil din ţinutul Serez, se înflăcărează zadarnic după fete valahe de vreme ce, cum îi zice careva, când acestea vin, "în valaha îţi vorbesc şi tu, bre Mitre, valaha nu cunoşti; apoi greacă îţi vorbesc şi tu greceşte nu ştii!"[68] Mitre din sud-estul Macedoniei nu ştie româneşte, în schimb Radoslav din nord-vestul Bulgariei ştie, şi acest fapt este marcat chiar în titlul de cântec "Radoslave vlaşki znaie" ("Radoslav ştie româneşte").[69]

Ralin, chemat la năşie în Valahia, nu este lăsat de către mama lui să meargă acolo unde i se poate întâmpla

68) Stevan Verković, Narodne pjesme makedonskih bugara, Beograd, 1960, p.296.
69) Sbu., vol. XLI, 1936, p.276.

ceva rău din cauză că, îi spune ea: "Tu, fiule, româneşte nu ştii". Ralin are însă soluţia: el merge peste Dunăre cu iubita lui şi "mama acesteia fiind Vlahincă, ea însăşi valaha înţelege". Intr'adevăr, iubita lui Ralin surprinde uneltiri urzite în grai valah şi astfel le poate dejuca.[70] Cei nouă fini ai lui Bogdan vorbesc deasemenea "vlaşki", când urzesc planul să-şi omoare naşul pentru a-l prăda de bani. Bogdan nu ştie valaha, dar mama lui o înţelege.[71]

Influenţa limbii române în vechile creaţii orale bulgăreşti se vede în titulatura unor cântece. La Rusocastro şi în ţinutul Lom se cântă miresei la nuntă: "Oi, Domno, Domno ţariţă! Domna mi-a plecat dis-de-dimineaţă, buiezi să culeagă..." Sau: "Domna împărătească soarelui grăieşte ..." Acest "Domna" este românescul "Doamnă".[72] Numele Doina se întâlneşte deseori în poezia din nordul Bulgariei. Chiar Tudorca, buna noastră cunoştinţă, este uneori "Doina Tudorca".[73] "Doina Tudorche" este nevasta zidită, într'o variantă a temei zidirii de la Gabrove.[74] De aceea i se mai zice: Mănoiliu Tudora.[75] Pentru aceste apelative indicând un rang social superior, aplicate Româncei, îi vom ierta pe Slavii de la Prilep, care au creat proverbul potrivit căruia "femeia valahă este ca o capră din munte!"[76] K.A.Şapkarev, care a publicat această zicală, dar are totodată meritul de a fi cules şi publicat creaţii orale în grai aromân scrise cu litere chirilice, ţine să

70) Ibidem, vol.43, 1942, p.196-197.

71) Ibidem, XXVII, 1913 p.192. Vlaşii fiind o categorie etnică distinctă, se întâmplă răpiri şi din partea lor. Pe Iana din ţinutul Ştip, unde erau Aromâni, au răpit-o "Vlasi karakasi" şi au dus-o în "Vlaşka cerna zemia". (Makedonski narodni pesni, Sofia, 1056, p.182). In altă variantă, Caravlahii au dus-o pe Iana departe, peste patru munţi şi peste patru ape. (Sbu., vol.4954, p.320). Pe Ianca nevasta lui Ghiurea negustorul, în alte cântece arătat ca Ghiurea timişoreanul, o ademenesc "blestemaţii de Vlasi-arbanasi", deghizaţi în negustori de grâne. (Bratia Miladinovici, op. cit., p.236).

explice că este vorba numai de Saracaceancă, rămasă la un nivel scăzut din cauza îndeletnicirii ei exclusiv păstoreşti.

Dar judecata acestui proverb nu are caracter general. Calităţile dominante ale Vlahinei-Romăncei sunt dintre cele mai alese, fiind remarcate şi admirate până în zilele noastre.

Dăm mai jos câteva exemple concrete, de natură a arăta că, trecând peste înfloriturile poetului popular, calităţile femeii române nu sunt departe de cele conturate în poezie.

Priceperea Vlahinei, în cazul acesta Aromânca, la ţesături, cum spune poezia, este atestată de sursele istorice, care consemnează, în perioada bizantină, că Vlahinele ţes pentru capitala imperiului, pe atunci metropolă a lumii.

Dim.Bolintineanu, cunoscător al unor realităţi istorice din Balcani, descrie în poemul său Zioara, viaţa în captivitate la curtea lui Ali-Paşa de Ianina, a Aromâncei cu acest nume. Ea este frumoasă şi dornică să plece într'o ţară unde domneşte libertatea. La fel ca şi pentru roabele de altădată, speranţa ei şi a celorlalte 14 femei din captivitatea lui Ali-Paşa, se dovedeşte irealizabilă.

Asemenea vitezelor Romănce sud-dunărene descrise în baladele din trecut, este Ciuciuc-Stana, soţia lui Haiduc-Velcu, care în timpul răscoalei sârbe din 1804-1813 era comandant peste Craina Negotinului. El a zărit-o pe frumoasa Stana cea mică de statură (de unde şi porecla "Ciuciuc"), venită din satul ei sârbo-român Sicole, să protesteze împotriva unor becheri care-i prădaseră zes-

72) Ibidem, XXVIII, 1914, p.491-495
73) Ibidem., XIV, 1897, p.4
74) Ibidem., XXXIV, 1920, p.362.
75) Ibidem., p.385
76) Ibidem. XXXVI, 1926, p.106 şi urm.

trea, faptă socotită de dreptul cutumiar ca fiind un sacrilegiu. Stana, devenită soţia lui Velcu, luptă vitejeşte alături de el împotriva Turcilor, fiind rănită în mai multe rânduri, după cum arată versurile româneşti din Craina, consemnate de contemporanii sârbi. Versul autentic spune că Stana pe Turci "Nu mi-i taie cum se taie,/ da mi-i taie ca pe grâu!/ Mi-i chiteşte,/ mi-i znopeşte/ de nu le mai tragi nădejde!" Impresia puternică produsă de cuplul Stana-Velcu asupra contemporanilor, a făcut ca faptele lor să fie menţionate în poezia bulgară şi cea macedoneană slavă. Intr' unul din cântecele ce le sunt consacrate, "mica Stana" îi spune lui Velcu: "Tu mănânci şi bei/ şi de alt'nu-ţi pasă!/ Ia-n priveşte pe câmpie/ la paşale arnăuţi,/ desbrăcaţi şi desculţi,/ trei sute fiind la număr!"[77)]

După moartea soţului ei, în luptă la Negotin (1813), Ciuciuc Stana respinge în Banat numeroase propuneri de căsătorie, nevrând să-şi dăruiască inima decât unui bărbat la fel de viteaz ca Velcu. Il găseşte în persoana lui Iordache Olimpiotul, care moare eroic la mănăstirea Secul în 1821. Stana trăieşte cu el la Bucureşti, în preajma curţii vechi domneşti, iar după moartea lui, în Basarabia, unde se prezintă în faţa ţarului Rusiei, învinuindu-l de nerecunoaştere a jertfei lui Iordache în lupta pentru apărarea creştinilor. Mai târziu ea apare şi în faţa lui Otton, regele Greciei de curând eliberate, pentru a reproşa Greciei independente că nu a ridicat monumentul cuvenit viteazului Iordache. Relatări contemporane din Atena notează că viteaza Stana dorea să-şi revadă satul natal Sicole, fiind fiica lui Radu-Radovan. Astfel, ea apare ca fiind de origine mixtă, sârbo-valahă, vlaho-sârbă, cum Vişa din balada

77) Sbu., vol.X, 1894, p.79; XIII, 1896, p.50,71; XXVI, 1912, p.81. Despre aceasta găsim însemnări istorice în Pomenik znamenitih ljudi u srpskog narodna, de M.D.Milićević.
78) N.Tommaseo, Canti popolari illirici, Iv, 1842, p.18. Acelaşi comentează într'o notă destinul unei "donna" din Pind, adică Aromâncă, rămasă văduvă cu doi copii. Unul a-

sud-dunăreană era greco-romîncă sau o alta, care era vlahine-bulgarcă.

Un alt exemplu demn de consemnat, este acela al Elencăi-Leancăi, originară din regiunea Passarovitsului, soţia haiducului Ghiţă Valahul. Ea îl însoţeşte până în munţii Rodopi, apoi în ţinuturile Vidinului şi Nişului; iar în 1819-1820 îl ajută în lupta împotriva cârmuirii sârbeşti, dusă atât pe plan social, cât şi pe plan etnic, românesc. Asemenea Vlahinelor din trecut, devenite roabe la curţile împărăteşti, unde nasc prinţi moştenitori, Elenca este luată zălog la curtea lui Miloş Obrenovici, pentru a-l constrânge pe Ghiţă să renunţe la opoziţia sa activă, susţinută de massele Românilor munteni din Serbia. El nu cedează, trece în Oltenia şi joacă un rol însemnat în răscoala lui Tudor Vladimirescu. Despre bravurile lui în lupta anti-otomană a mers vestea până în cancelariile de la Viena şi Petersburg.

Elenca-Leanca rămânând la curtea cneazului sârbesc, naşte un băiat care după dorinţa cârmuitorului, urma să devină prinţ moştenitor. El moare însă în urma unor maşinaţiuni asemănătoare celor relatate în vechea poezie. Câţiva ani, Elenca joacă un rol politic important la curtea cneazului. Datorită ei, limba valahă a servit ca limbă diplomatică între curtea sârbească şi comandanţii turci de la Ada-Kaléh, sau comisarul Inaltei Porţi la Belgrad. Nicola Tommaseo aminteşte pe Liubiţa, curajoasa soţie a lui Miloş Obrenovici, care a fost în stare să-şi răpună o rivală prin armă de foc. Tommaseo n'a ştiut însă că Vlahinea Elenca a jucat un rol de primă mână.[78)]

junge la Constantinopol, altul în Valahia. Despre Elenca şi Ghiţă Valahul cele mai multe date se găsesc în cartea lui Mihailo Gavrilović despre Miloş Obrenovici, vol.II, Belgrad, 1909.
79) "Unei necunoscute" (Alcătuită la schela Vidinului): "Vlahine, fată minune,/ faţă albă ca a ta/ şi veselă inimioară,/ alta ca ea/ în horă nu se vedea!/ Cu mult dor rămas-am eu./ Voi regreta păn'la moarte/ că nu ţi-am privit ochişorii/şi obrazii ca fragii:/ genele-ţi alunguţe/ pe pleoape rumenite/

Al treilea exemplu privind impresia produsă de Vlahinea, este menţionat de poetul sârb din deceniile 2 - 3 ale secolului trecut, Sima Milutinović-Sarailia, Ducând o viaţă aventuroasă, cunoscut al fraţilor Grimm, al lui Kopitar şi Karadžić, educator al prinţului theocrat al Muntenegrului, el trăieşte prin 1836 la Vidin. Româncele din acea regiune îi inspiră frumoasa poezie intitulată " Unei necunoscute"[79], în care aduce omagiu Românceі sud-dunărene. El a fost astfel un premergător, cu un veac şi jumătate, al lui Tozovaţ, care a lansat şi popularizat în zilele noastre cântecul "Vlainea cea frumoasă".

In lumea aromânească, mai aproape de zilele noastre, găsim o întruchipare a Vlahinei curajoase şi luptătoare pentru o cauză dreaptă în persoana Aromâncei din Cruşova (Macedonia),numită Melpomena Cârniceva. Devotată cauzei macedonene şi interesului neamului său, această cruşoveană execută cu mâna ei la Burgtheater din Viena, în 1925, pe Todor Paniţa, trădător al cauzei comune macedonene, pus în slujba dominatorului sârb şi al celui grec, conspirând totodată cu bolşevicii.

Această faptă a Melpomenei Cârniceva a constituit o mare senzaţie în presa europeană a vremii, iar în cercurile balcanice o adevărată afacere politică. Recunos - cându-i-se eroismul şi sinceritatea motivului, ea a fost întâmpinată şi la Bucureşti cu urale, atât de studenţimea macedo-română cât şi de cea bucureşteană.

Bulgarii macedoneni militanţi, menţionând originea etnică macedo-română a Melpomenei, precizează că ea s'ar fi identificat cu interesele naţiunii bulgare, din cauza

sprâncele-ţi arcuite/ ca la fata din Sarai./ Pe credinţă-
mi spun: mă doare/ că te-am privit ca pe străină;/ ci vino
şi dă-mi leacul,/ culcă-te în mormânt cu mine!"(Lirske pesme Sime Milutinovića-Sarajlije, Srpska književna zadruga,Beograd-Zagreb, U srpskoj štampariji u Zagrebu,1899, sub "Letopis", 108,43).

şcolii şi educaţiei primite "fără să-şi fi uitat însă propriul ei neam", adică cel aromânesc. Cârniceva a preconizat, ca idee politică, o Macedonie independentă pentru toate etniile de acolo. Fapta acestei vlaho-bulgăroaice se află pe linia acelor ce au inspirat baladele pe care le-am citat mai sus şi pune în lumină soarta oropsită a neamului vlah din care face parte.

Trebuie neapărat amintit omagiul adus Vlainei, de astă dată Românca bănăţeană, de către cunoscutul savant american de origină sârbă, Mihail Pupin (1858-1935). Acest reputat fizician, care prin calemurile inventate în laboratorul său, a pus bazele telecomunicaţiilor pe plan continental şi intercontinental, era originar din Idvor, sat mixt româno-sârb în Voivodina de astăzi. In autobiografia sa "De la imigrant la inventator"[80], M.Pupin arată cum, revenind în satul său natal după o absenţă de un deceniu, a observat cu luare aminte pe consătencele sale românce. Românca viguroasă - el îi zice "Vlaiinca" - îmbrăcată în portul ei caracteristic, cu vasele pline cu apă pe cobilică, ia pieptiş costiştea de la fântână, pe când Sârboaica o ocoleşte. Pornind de la această scenă, autorul aşterne un adevărat elogiu pentru Vlainca din popor.

In sfârşit, să citez admirabilul portret schiţat de curând de către jurnalistul iugoslav V.Târnavski. Contemplând în munţii Homolie (adică în patria lui Ghiţă Valahul şi a Elencăi) jocul, portul şi cântecul Vlainelor din partea locului, jurnalistul notează cu sinceritate şi admiraţie: "Dansatoarele /Vlahe/, cu catrinţele lor ciudate şi

80) From Immigrant to inventor, New York, 1923.Cartea a apărut în mai multe ediţii,în limba engleză şi în alte limbi. In unele traduceri titlul ei sună: De la văcar la savant; sau: De la imaş la ştiinţă. Aceasta pentru motivul că păzind vitele pe imaşurile satului natal sârbo-român Idvor, savantul de mai târziu a făcut primele observaţii elementare asupra transmiterii sunetului.

cu fuioare de iarbă colălie pe cap, ne aduc aminte de femeile din Peru, acelea din ginta Inca de odinioară..."Apoi tot el, despre cântecul Vlainei: "Auzit-aţi dumneavoastră cum cântă Valiinele!? - aceste peruaneze din Carpaţi şi din Homolie! Ele când cântă, din vocile lor străbate ceva primar, denotând dragostea ce se naşte în sânul naturii primare, acolo unde e şi leagănul fiinţei umane, unde îşi au obârşia păsărelele şi toate vieţuitoarele".Aci,dintr'o trăsătură măiastră de condei, admiratorul instantaneu al Vlainei, generalizează valoarea întregului neam al ei scriind: "Din asemena glasuri, pare se , este alcătuită şi muzica gloriosului George Enescu,sub bagheta căruia a evoluat unul dintre cei mai mari maeştri ai vremurilor noastre,Iehudi Menuhin".

In urma unei astfel de reflexii admirabile despre Vlahine şi neamul ei de pretutindeni,n'ar mai fi nimic de adăugat; poate doar atâta, că punând aceste exemple concrete alături de cele citate din străvechile poezii balcanice, unele dintre ele culese abia pe la 1950, putem fi recunoscători aezilor din popor,care ne-au lăsat acele minunate caracterizări ale Vlahinei,ale femeii Române,care chiar roabă fiind era în stare să iasă biruitoare.Aceasta este totodată o mărturie,un document etnografic despre existenţa neamului românesc de pretutindeni.

Privite prin optica balcanică, după cum am văzut, Vlaşca şi Bogdansca (Ţara Românească şi Moldova) constituie una şi aceeaşi ţară, pentru omul din Balcani fiind limpede că acolo trăieşte un singur popor. Numele de "Vlahinea", folosit peste tot,deasemeni arată că în conştiinţa popoarelor balcanice,la nord şi la sud de Dunăre trăieşte acelaşi neam - neamul valah,neamul românesc.E încă un argument în favoarea unităţii acestui neam.

++++++++++++++

ADDENDA

Nota 67) Pare cât se poate de sugestivă această informaţie de ordin folcloric în privinţa limbii vlahe, când totodată se are în vedere faptul că tocmai în zona amintită în poezia respectivă este plasată prezenţa Aromânilor din informaţia istoricului bizantin Cedrenos, privind evenimentele din anul 980, când "Vlahii călători" pricinuesc moartea lui David, fratele ţarului bulgaro-macedonean Samuil. Mult mai târziu, la 1694, în cartea despre "Othomanische Pforte" este inserată interesanta informaţie că mai sus amintitul Marcu Kralievici, rege la Prilep după 1371, era "Wallahischer Fürst Marcus" (Vol.I, p.14). Tot acolo se menţionează că la Câmpia Mierlei au luat parte şi Vlahii balcanici.

++++++++++++++